

نگاه **احمد سنینیایی**؛ تاریخ پژوه

شیخ شهید، سیدین و نهضت عدالتخانه

دست یازی به «حسادت»؛ نمادی از فرافکنی تاریخی

بررسی رویکرد آیات سیدمحمد طباطبایی و سیدعبدالله بهبهانی به مواضع شهید آیت‌الله شیخ فضل‌الله نوری، از مدخل‌های شاخص در مشروطه‌پژوهی به‌شمار می‌رود. داوری‌های موجود در این باره، از مخالفت مطلق تا همراهی نسبی سیدین با شیخ در عین رعایت پاره‌ای ملاحظات را در بر می‌گیرد. با این همه به‌نظر می‌رسد که نظریه اول که حاصل دوقطبی‌سازی‌های مشروطه‌خواهان سکولار است، چندان با حقیقت سازگار نیست. این امر را می‌توان از مآثر سیدین طباطبایی و بهبهانی و همچنین تحلیل برخی آگاهان و تاریخ‌پژوهان معاصر نیز در یافت. به‌عنوان نمونه زنده‌یاد آیت‌الله علامه یحیی نوری -که با آیت‌الله شیخ فضل‌الله نوری نیز نسبتی سببی داشت- در گفت‌وگویی آورده است:

«مادر باره مواضع سیدین طباطبایی و بهبهانی در آن دوره باید

گفت، درست نیست که بگوئیم آنها به‌طور مطلق نگرانی‌های

مرحوم شیخ را بی‌مورد می‌دانستند، زیرا قرآنی در دست است

که نشان می‌دهد، آنها نیز در مواردی با شیخ توافق نظر داشتند،

البته هیچ‌یک تیزبینی سیاسی او را نداشتند. نکته مهم دیگر

در این باره این است که آنان از اینکه مواضعشان به مواضع شیخ

تلیغی مشروطه‌خواهان غیرمتدین قرار گرفته بود و آنها هم

از این بیم داشتند که اگر به شکل مرحوم شیخ بخواهند در

برابر برخی از انحرافات بایستند، به وضیت او دچار شوند.

به‌عبارت دیگر آنها نیز فهمیده بودند که صحنه‌گردان واقعی

مشروطیت، امثال تقی‌زاده‌ها هستند و رهبری و احترام آنها در

آن واقعه، صوری و تشریفاتی است.البته گذشت زمان نشان داد

که اتخاذ همین منشی محافظه‌کارانه نیز در مجموع کمکی به

آنان نکرده، زیرا در پایان کار، آنها هم به‌دست مشروطه‌خواهان

سکولار کشته یا منزوی شدند، البته در هم‌نوآشتن با شیخ،

برخی علل و عوامل دیگر نیز دخیل بود که این مسئله اگرچه به

لحاظ مصالحی گفتنی نیست، اما فهمیدی هست...».

شهید آیت‌الله شیخ فضل‌الله نوری، در دوران پیش از نهضت مشروطیت ایران

از دیگر تحلیل‌هایی که جریان فاتح و سکولار مشروطه، در تحلیل‌های خویش بر آن پای فشرده است، حسادت شیخ نسبت به سیدین، در فرایند تضج‌گیری و استقرار نظام مشروطیت است! آنان که در تاریخ‌نگاری‌های خویش، به چنین تحلیل‌هایی دست یازیده‌اند، عالمان دین را نیز به‌سان سیاستمداران عرفی وایشان را نیز مبتلا به آفات اخلاقی آنان قلمداد کرده‌اند. با این همه پاره‌ای از مورخان، در نفی این انگاره قلم زده‌اند؛ به‌عنوان نمونه فرزند فرحی، پژوهشگر تاریخ معاصر ایران، در این قفقره می‌نویسد:

«شیخ که از دیرباز و در جریان نهضت تنباکو با سیاست‌های استعمارگرانه انگلیس آشنا شده بود، با مشاهده حمایت این کسبور از مشروطه -که اوچ آن به ماجرای تخص مشروطه‌خواهان در سفارت این کشور باز می‌گشت- نسبت به اسلام‌پودن و ایرانی‌بودن این جریان شک کرد و در زمان بازگشت ایشان از تخص قم و بازگشایی مجلس شورا و نوشته‌شدن قانون اساسی، شک وی به یقین تبدیل شد که شرع اسلامی، جایگاهی در حکومت مشروطه نخواهد داشت و مدافعان روشنفکر مشروطه، تبعیت از فرهنگ و سنت غربی راه‌تهاره پیشرفت ایران می‌دانند. به همین دلیل وی خود را از مشروطه‌خواهان جدا کرد و در اعتراض به سنت فکری ایشان، با جمعی از روحانیان به حرم حضرت عبدالعظیم(ع) مهاجرت کرد. جالب اینکه برخی برخلاف نظر جان فسوران، آردار براون و مهدی ملک زاده که یکی از دلایل مخالفت شیخ فضل‌الله مشروطه را بحسادت نسبت به آیات بهبهانی و طباطبایی می‌دانستند، ایشان نه در زمان همراهی با این دو سیدبزرگوار و نه در زمان مخالفت با مشروطه‌خواهان و مهاجرت به آستانه حضرت عبدالعظیم(ع)، هیچ‌گاه علیه آنها سخنی نگفته و همواره از ایشان با احترام یاد می‌کردند. هر چه از تاریخ امضای مشروطیت می‌گذشت، تناقضات بیشتری بین قانون اساسی مشروطه، خطمشی مشروطه‌خواهان و روند کاری مجلس شورا با شرع اسلام دیده می‌شد. این مسائل، مخالفت شدید شیخ با این فرایند را به همراه داشت، تا جایی که محمدعلی‌شاه را تنها عامل مقابله با انحراف مشروطه‌خواهان قلمداد کرد. سرانجام با خیزش جنبش فتح تهران که از تیزریز شروع شد، در تاریخ ۲۸تیر سال ۱۲۸۸، این شهر در اختیار مشروطه‌خواهان قرار گرفت. جنبش مشروطه که با تلاش‌های روحانیون مجاهد شروع به کار کرد، در این زمان تحت رهبری روشنفکرانی قرار گرفت که عمدتاً از اعضای لژ بیداری ایرانیان بودند. این افراد اصول اسلام را، یکی از دلایل عقب‌ماندگی ایران از جامعه جهانی عنوان می‌کردند. این تفکر تا پادان جا پیش رفت که علاوه بر کنارگذاشتن روحانیون از تصمیم‌گیری‌های سیاسی، در تاریخ ۱۱ مرداد همان سال یعنی فقط ۴ روز پس از فتح تهران، با حکم شیخ ابراهیم زنجانی، که از اعضای فعال لژ بیداری محسوب می‌شد. شیخ فضل‌الله نوری را که جوایی برای ندهای جدی وی نداشتند، به دار آویختند...».

○ مستندات این یادداشت، بر زمانای پژوهشکده تاریخ معاصر ایران وجود دارد.

نوشتار منتشر نشده‌ای از زنده‌یاد علی ابوالحسنی (منذر)، در باب رویداد مشروطیت و دغدغه‌های آیت‌الله شیخ فضل‌الله نوری

سفر نمایندگان شیخ به نجف، بالباس مبدل!

گزارش **محمدصادق ابوالحسنی** تاریخ‌پژوه استاد علمی ابوالحسنی (منسدر). از نمادهای برجسته تاریخ پژوهی در حوزه‌های علمیه بود که روشنگری‌ها و موشکافی‌های ارزنده وی در باب تاریخ معاصر ایران، به‌ویژه جنبش مشروطیت، تحسین اهل نظر را برانگیخت. آن فرزانه فقید از «آشنایان راز تاریخ اسلام و ایران» و از «طلا به داران سستیز با تحریفات تاریخی» به شمار می‌رفت که با ژرف‌فکری کم‌نظیر و دقتی بی‌بدیل، گم و گوشه‌های تاریخ ایران را باز جست وطلبسم «تاریخ‌نگاری سکولار» را شکست. استاد ابوالحسنی، نیاز «حیاتی و فوری» نسل حاضر را، در «بازنگری و بازنگاری تاریخ مشروطه» می‌دید و بر این باور بود که برای درک تاریخ هر عصر، باید «کانون‌ها و نقاط ثقل عمده و مؤثر» در آن دوره را مورد ارزیابی قرار داد. بر این اساس، شناخت مواضع فکری و سیاسی رهبران مشروطیت در ۳جبهه «مشروطه‌خواهان دین‌یابو»، «مشروطه‌خواهان سکولار» و «مشروطه‌خواهان» را از اهم مواردی می‌دانست که برای فهم تاریخ مشروطه به آن نیازمندیم. در این راستا پیش از همه به خط مشروطه‌خواهی، به‌ویژه سریدار مشروطه، «آیت‌الله حاج‌شیخ فضل‌الله نوری» نظر افکند، چرا که معتقد بود تحریف و کتمان حقایق در تاریخ مشروطه، بیش از همه درباره آن شهید مشروطه‌خواه‌روی داده است. این دیدگاه، در کتاب «آیندگان» او در ایجاب شخصیتی آن بزنگمرد شامل آردورد که به ترتیب عبارت‌اند از:

■ تحلیلی از نقش سه گانه شهید نوری در نهضت تحریم تنباکو، انتشارات پیام آزادی، تهران ۱۳۶۰

■ یابداری تا پای دار؛ سیری در حیات پربرار علمی، معنوی، اجتماعی و سیاسی شهید حاج‌شیخ فضل‌الله نوری، مؤسسه تحقیقاتی و

انتشاراتی نور، تهران ۱۳۶۸

■ آخرین آواز از قو:بازگای شخصیت و عملکرد شیخ فضل‌الله نوری براساس «آخرین برگ زندگی او» و «فرجام» مشروطه، انتشارات عبرت، تهران ۱۳۸۰

بسمه تعالی

روز دوشنبه ۲۸صفر ۱۴۱۷هجری قمری برابر ۵تیر ماه ۱۳۷۵ شمسی، یوقتی دست داد که

در روزه سالانه آیت‌الله حاج میرزا محمدحسین مسجدجامعی، در دهه اسف و فروردیم (۱۲شبهان آیت‌الله مسجدجامعی (آفاضی‌الدین مسجدجامعی) هم حضور داشتند. آیت‌الله میرزا محمدحسین مسجدجامعی که خود از شاگردان مبرز حضرت

آیت‌الله العظمی بروجردی (ره) و نیز فرزند آیت‌الله العظمی ارآکی (ره) هستند، فرزند مرحوم حاج میرزا محمود مسجدجامعی (از شاگردان حاج‌شیخ عبسی طالقانی و حاج شیخ مرتضی طالقانی)، فرزند آقا میرزا محمدحسین تهرانی، فرزند آیت‌الله حاج میرزا مسیح تهرانی (مرجع تقلید برجسته تهران در روزگار فتحلی‌شاه که داستان او با گریبایدوف، وزیر مختار متکبر و مقتول روس تزاری در تهران مشهور است) هستند. در خلال گفت‌وگویی که من در آنجا رو به روی آن بزرگواران گذشته و از آن جمله کشاکش مشروطه و استبداد به میان آمد و سخن به مجاهدات شهید

بزرگوار مرحوم حاج شیخ فضل‌الله نوری کشیده شد

وایشان به مناسبت، حکایات زیر را بیان فرمودند:

۱- مرحوم حاج‌آقا باقر قمی، آقا‌زاده حاج‌آقا حسین قمی (با مرحوم آیت‌الله حاج‌آقا حسین طباطبایی قمی، مرجع معروف، اشتباه نشود)، از علمای برجسته و محترم قم بودند که من از ایشان رو به روی آن انباز سیدعرب قرار داشت. ایشان برای من مسجدجامعی نقل کردند:

در ایام مشروطه، روزی درب منزل مرحوم والد را زدند. مرحوم والد فرمودند: ببینید کیست؟ به ایشان گفته شد: کافر چوپان هستند که به ملاقات شما آمده‌اند! به مجرد اینکه پدر این خبر را شنید، فوراً از جای برخاست و با سروپای برهنه، سریع و شتابان خود را به دم در رسانید و از افراد مزبور به گرمی استقبال کرد و آنان را با احترام زیاد به داخل منزل راهنمایی کرد. بزودی معلوم شد که مهمانان مزبور چوپان نیستند، بلکه کافر از علمای وقت تهران به نام‌های حاج میرزا ابوتراب شهیدی قزوینی، حاج شیخ روح‌الله قزوینی و آقا سیدابوالحسن طالقانی (پدر آقا سیدمحمود

تاریخ

نوشتار منتشر نشده‌ای از زنده‌یاد علی ابوالحسنی (منذر)، در باب رویداد مشروطیت و دغدغه‌های آیت‌الله شیخ فضل‌الله نوری

سفر نمایندگان شیخ به نجف، بالباس مبدل!

■ اندیشه سبز، زندگی سرخ- زمان و زندگی شیخ فضل‌الله نوری، انتشارات عبرت، تهران ۱۳۸۰

■ کارنامه شیخ فضل‌الله نوری؛ پرسش‌ها و پاسخ‌ها، انتشارات عبرت، تهران ۱۳۸۰

■ دیدبان بیدار: دیدگاه‌ها و مواضع سیاسی و فرهنگی شیخ فضل‌الله نوری، انتشارات عبرت، تهران ۱۳۸۲

■ خانه، بر دامنه آتشفشان؛ اشهادت‌نامه شیخ فضل‌الله نوری، مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، تهران ۱۳۸۵

■ کالبدشکافی چند شایعه در باره شیخ فضل‌الله نوری.... مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر، تهران ۱۳۸۵

■ شیخ فضل‌الله نوری و مکتب تاریخ‌نگاری مشروطه، مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، تهران ۱۳۸۵

■ تنهای شکسبیا احوال، افکار و آثار شیخ فضل‌الله نوری، مؤسسه کتاب‌شناسی شیعه، قم، ۱۳۹۴

ایشان، در کنار تدوین کتاب‌های فوق، آثار تاریخی و تحلیلی دیگری را برای معرفی علمی مشروطه‌خواه به‌زور طبع آراست:

■ سلطنت علم و دولت فقر؛ سسیری در زندگانی، افکار و مجاهدات حجت‌الاسلام ملافرز باعلی زنجانی.... ج اول: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۳۷۴

■ آیت‌الله حاج میرزا سیداحمد طباطبایی (ابراهیم‌سیدمحمد طباطبایی)، پیشگام در امر «تأسیس» و «تصحیح» مشروطیت، مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، تهران ۱۳۸۵

■ آیت‌الله آقا سیدمحمد کاظم یزدی صاحب عروه؛ «فرا تر از روش آزمون و خطا»، مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، تهران ۱۳۸۸

■ آیت‌الله حاجی میرزا حسن آقا مجتهد تبریزی؛ «مؤسس» و «صحیح» مشروطه در آذربایجان، مؤسسه کتاب‌شناسی شیعه، قم ۱۳۹۵

زنده‌یاد ابوالحسنی علاوه بر آثار و اعلامی که بدان اشارت رفت، نام دیگر عالمان مشروطه‌خواه را از لایه‌لای اوراق تاریخ بیرون کشید و در خلال کتاب‌ها یا مقالاتی مستقل، احیا کرد. چهره‌های مهم و

طلقاتی معروف) هستند که از دوستان و شاگردان مرحوم حاج شیخ فضل‌الله نوری هستند و از سوی ایشان برای مذاکره و گفت‌وگو پیرامون اوضاع و احوال وقت ایران با مرحوم آخوند خراسانی و دادن گزارشی از حقایق امور و قضایای پیش‌پا نیان، به نجف رفته و اینک بر گشته و به سمت تهران می‌روند، و روی مصالحی خود را به شکل چوپان در آورده‌اند. حاج‌آقا باقر قمی می‌فرمود: آنان ضمن شرح جریان مأموریت خویش به پدرم گفتند: ما به نجف اشرف رفتیم و ۱۲شبهان روز نیز در آنجا توقف کردیم، ولی هر چه کوشیدیم که راهی بیابیم تا ساعتی را خصوصی به محضر آقای آخوند خراسانی رسیده و در مجلسی خلوت دور از چشم اغیار با ایشان به گفت‌وگو بنشینیم و ایشان را در جریان حقیقت قضایای مشروطه و وطنه‌هایی که زیر سربوش عناوین فریبنده آن علیه اسلام و ایران در جریان است قرار فرادیم، اطرافیان ایشان نگذاشتند و ما بدون نتیجه بازگشتیم.

۲- پدرم، مرحوم حجت‌الاسلام والمسلمین حاج میرزا محمود مسجدجامعی نقل کرد: در منطقه شمیران تهران مجلسی تشکیل شده بود که قریب ۲۰تن از علمای پایتخت به آن حضور داشتند و من نیز شرکت داشتم. هنگام ظهر سفراهی رنگین انداختند و حضار همگی می‌پاشدند که به صرف طعام بپردازند که ناگهان اسب‌سواری از سمت تهران وارد مجلس شد و سراسیمه خبر داد که «حاج شیخ فضل‌الله نوری را در میان توپخانه به دار زدند». پدرم می‌گفت: با شنیدن این خبر، غم و اندوهی شدید حضار را فراگرفت و احدی از آن جمع دیگر رغبت نکرد به آن غذا لب بزند و ساعتی بعد همگی غذا نخوردند (با مختصر خورده)، مجلس را ترک کرده و به سمت تهران پراکنده شدند.

۳- دورانی که از محضر استاد بزرگوارم، مرحوم آیت‌الله العظمی حاج شیخ محمدعلی عراقی (ارآکی) استفاده می‌کردم، نوعاً پس از خاتمه درس، برای حل و فصل مشکلات علمی، ایشان را تا حدود منزلشان بدرقه می‌کردم، یک‌روز که با ایشان همراه بودم، رسته سخن

به بحث در باب قضایای مشروطه و موضع‌گیری‌های مرحوم آخوند خراسانی کشید و این سؤال مطرح شد

که در کشاکش‌ها و جریانات آن روزگار، چرا و چگونه

مرحوم آخوند از مشروطه جانبداری کردند و راهی

غیر از راه امثال مرحومین صاحب عروه و حاج شیخ

فضل‌الله نوری برگزیدند؟ آیت‌الله ارآکی در پاسخ از ابوتراب استادشان مرحوم حاج شیخ عبدالکریم حائری

بودند...!

شهید آیت‌الله شیخ فضل‌الله نوری، در کنار آیت‌الله سیدمحمد طباطبایی و شیخ چندار طلمانی تهران

پنجشنبه ۲۰مرداد ۱۴۰۱
شماره ۸۵۶۳

تاریخ ایران

تاریخ عالم آرای عباسی

«تاریخ عالم آرای عباسی» به قلم اسکندر بیگ تر کمان اثری است که علاوه بر شرح وقایع تاریخی همسایگان ایران مانند عثمانی‌ها، گرجی‌ها، تیموریان و ترک‌ها و ترکمن‌های ماورالنهر، اطلاعات مفید و قابل توجهی را درباره نحوه برخورد با نهادهای اداری، نظامی، اقتصادی و مذهبی زمان خود ارائه

می‌دهد. اسکندر بیگ تر کمان در این کتاب همچنین از عالمان، ادیبان، دانشمندان، شاعران، سران لشکر، سیاستمداران و هنرمندان نام برده است و شرایط ایران در آن زمان و نیز آگاهی از وضعیت اقوام و طوایف ساکن در آن بر اهمیت این اثر افزوده است. علاوه بر این، از کلمات و عبارات متعددی در این اثر استفاده شده که دیگر مورد استفاده نیستند یا کاملاً رها شده‌اند، اما برای آنانی که می‌خواهند دایره لغات خود را گسترش دهند یا مطالعه واژگانی داشته باشند، بسیار مفید است. صرف‌نظر از فضایل فوق‌الذکر تاریخ عالم آرای عباسی به قلم اسکندر بیگ تر کمان، تلاشی ستودنی و البته هولناک است که شرح کشتار، اعدام‌ها و جنایات یکی از پادشاهان مشهور ایران را به تصویر می‌کشد؛ حاکمی که حتی به خانواده خود نیز بدبین است و تمام کسانی را که به‌او کمک کرد تبه قدرت برسد نابود کرده است؛ به این ترتیب می‌توان گفت که این اثر تصویری وحشتناک اما حقیقی از گذشته ایران را به تصویر می‌کشد؛ تصویری که ظلم و ویرانی بیابلی و بی‌پایان، درگیری با دشمنان داخلی و خارجی و شقاوت مردم، در زیر بار این ستم را در بردارد.

انتشارات نگاه این اثر ۲۵۱صفحه‌ای را به بهای ۵۷۲هزار تومان منتشر کرده است.

تاریخ ادبیات

بحر طویل عامیانه

کتاب «بحرطویل عامیانه و بحر طویل سرایان» نوشته حسن ذوالفقاری و مسلم نادعلی‌زاده به تازگی از سوی انتشارات ققنوس منتشر شده است. بحر طویل عامیانه فارسی از گونه‌ها و قالب‌های شعری براساخته

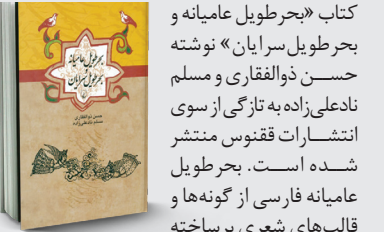
شاعران عامه‌سراست و با بحرطویل عروضی تفاوت دارد. اینگونه شعری غالباً در حیطه ادبیات شفاهی مطالعه می‌شود و بیشتر در میان مردم رواج دارد. بخش اول کتاب حاوی شناخت‌نامه‌ای جامع و مفصل از اینگونه ادبی به همراه نمونه‌های کافی تاریخی است. برای این منظور نمونه‌هایی از جنگ‌های ختلی و دیوان‌های چاپی شعرگردآوری شده و از نظر شکل شناسی و زات‌شناسی مورد مطالعه قرار گرفته‌اند. بخش دوم، تحت عنوان بحرطویل سرایان، به معرفی عده زیادی از بحرطویل سرایان به انضمام زندگینامه مختصری از آنها و نیز نمونه‌ای برگزیده از آثار این شاعران می‌پردازد. این کتاب برای علاقه‌مندان به حوزه‌های تاریخ مطالعات ادبی و قالب‌های شعری و نیز زات‌شناسی ادبی و تارخ ادبیات سودمند است و به روند مطالعات ادبی یاری می‌رساند. حسن ذوالفقاری، یکی از نویسندگان این اثر که چندی پیش درگذشت (۲۰ تیر ۱۳۳۵ - ۱۷ تیر ۱۴۰۱) نویسنده پژوهشگر ادبی بود. انتشارات ققنوس بحرطویل عامیانه و بحرطویل سرایان را در ۲۵۲صفحه، به بهای ۲۴۰هزار تومان منتشر کرده است.

تاریخ افغانستان

فتح‌نامه کابل

کتاب «فتح‌نامه کابل» بسا زیر عنوان «اسرار پنهان جنگ بی‌پایان» نوشته «کلارلوتا گال» را محمد فراگوزلو به فارسی برگردانده و از سبوی انتشارات نگاه منتشر شده است. کابل‌لوتا گال، روزنامه‌نگار و نویسنده بریتانیایی است. او به مدت ۱۲سال برای نیویورک

تایمز در مورد افغانستان و پاکستان پوشش خبری داد. او هم‌اکنون رئیس دفتر نیویورک تایمز استانبول است که ترکیه را پوشش می‌دهد. کارلوتا گال، دختر روزنامه‌نگار کهنه‌کار اسکاتلندی سندی گال، کار روزنامه‌های خود را با مسکو‌تایمز در مسکو در سال ۱۹۹۴ آغاز کرد و جنگ اول در چین را به‌طور فشرده برای روزنامه پوشش داد. او همچنین برای روزنامه‌های بریتانیایی (ایندیپندنت، تایمز و ساندی تایمز) کار آزاد داشت. در بخشی از کتاب «فتح‌نامه کابل» می‌خوانیم: «پیکر زنی به تنه نپال پژمرده پادام پیچیده بود. آتش توپخانه زخمی‌های زیادی را به زاغه‌ها و دیوارهای خاکی مجتمع دوخته بود. اصابت خوفناک خمپاره‌ها خسارت جدی به خانه‌ها و خرمن‌ها و خواربار خلق وارد آورده بود. سخته‌ها روی خاک شمشخ خورده و زیر آوار لوار سقف‌های ویران افتاده بودند. مادری با شفرزندش در یک اتاق غرق خون بودند. والدین اماد کنار فرزند ۱۲ساله‌شان کشته شده بودند. جسد ۷کودک در آستانه دروازه باغ افتاده بود و...». این کتاب ۲۶صفحه‌ای به تازگی با بهای ۱۷۵ هزار تومان منتشر شده است.

کتاب «بحرطویل عامیانه و بحرطویل سرایان» نوشته حسن ذوالفقاری و مسلم نادعلی‌زاده به تازگی از سوی انتشارات ققنوس منتشر شده است. بحر طویل عامیانه فارسی از گونه‌ها و قالب‌های شعری براساخته

کتاب «بحرطویل عامیانه و بحرطویل سرایان» نوشته حسن ذوالفقاری و مسلم نادعلی‌زاده به تازگی از سوی انتشارات ققنوس منتشر شده است. بحر طویل عامیانه فارسی از گونه‌ها و قالب‌های شعری براساخته

کتاب «بحرطویل عامیانه و بحرطویل سرایان» نوشته حسن ذوالفقاری و مسلم نادعلی‌زاده به تازگی از سوی انتشارات ققنوس منتشر شده است. بحر طویل عامیانه فارسی از گونه‌ها و قالب‌های شعری براساخته

کتاب «بحرطویل عامیانه و بحرطویل سرایان» نوشته حسن ذوالفقاری و مسلم نادعلی‌زاده به تازگی از سوی انتشارات ققنوس منتشر شده است. بحر طویل عامیانه فارسی از گونه‌ها و قالب‌های شعری براساخته

کتاب «بحرطویل عامیانه و بحرطویل سرایان» نوشته حسن ذوالفقاری و مسلم نادعلی‌زاده به تازگی از سوی انتشارات ققنوس منتشر شده است. بحر طویل عامیانه فارسی از گونه‌ها و قالب‌های شعری براساخته

کتاب «بحرطویل عامیانه و بحرطویل سرایان» نوشته حسن ذوالفقاری و مسلم نادعلی‌زاده به تازگی از سوی انتشارات ققنوس منتشر شده است. بحر طویل عامیانه فارسی از گونه‌ها و قالب‌های شعری براساخته

کتاب «بحرطویل عامیانه و بحرطویل سرایان» نوشته حسن ذوالفقاری و مسلم نادعلی‌زاده به تازگی از سوی انتشارات ققنوس منتشر شده است. بحر طویل عامیانه فارسی از گونه‌ها و قالب‌های شعری براساخته

کتاب «بحرطویل عامیانه و بحرطویل سرایان» نوشته حسن ذوالفقاری و مسلم نادعلی‌زاده به تازگی از سوی انتشارات ققنوس منتشر شده است. بحر طویل عامیانه فارسی از گونه‌ها و قالب‌های شعری براساخته

کتاب «بحرطویل عامیانه و بحرطویل سرایان» نوشته حسن ذوالفقاری و مسلم نادعلی‌زاده به تازگی از سوی انتشارات ققنوس منتشر شده است. بحر طویل عامیانه فارسی از گونه‌ها و قالب‌های شعری براساخته

کتاب «بحرطویل عامیانه و بحرطویل سرایان» نوشته حسن ذوالفقاری و مسلم نادعلی‌زاده به تازگی از سوی انتشارات ققنوس منتشر شده است. بحر طویل عامیانه فارسی از گونه‌ها و قالب‌های شعری براساخته

کتاب «بحرطویل عامیانه و بحرطویل سرایان» نوشته حسن ذوالفقاری و مسلم نادعلی‌زاده به تازگی از سوی انتشارات ققنوس منتشر شده است. بحر طویل عامیانه فارسی از گونه‌ها و قالب‌های شعری براساخته

کتاب «بحرطویل عامیانه و بحرطویل سرایان» نوشته حسن ذوالفقاری و مسلم نادعلی‌زاده به تازگی از سوی انتشارات ققنوس منتشر شده است. بحر طویل عامیانه فارسی از گونه‌ها و قالب‌های شعری براساخته

کتاب «بحرطویل عامیانه و بحرطویل سرایان» نوشته حسن ذوالفقاری و مسلم نادعلی‌زاده به تازگی از سوی انتشارات ققنوس منتشر شده است. بحر طویل عامیانه فارسی از گونه‌ها و قالب‌های شعری براساخته

کتاب «بحرطویل عامیانه و بحرطویل سرایان» نوشته حسن ذوالفقاری و مسلم نادعلی‌زاده به تازگی از سوی انتشارات ققنوس منتشر شده است. بحر طویل عامیانه فارسی از گونه‌ها و قالب‌های شعری براساخته

کتاب «بحرطویل عامیانه و بحرطویل سرایان» نوشته حسن ذوالفقاری و مسلم نادعلی‌زاده به تازگی از سوی انتشارات ققنوس منتشر شده است. بحر طویل عامیانه فارسی از گونه‌ها و قالب‌های شعری براساخته

کتاب «بحرطویل عامیانه و بحرطویل سرایان» نوشته حسن ذوالفقاری و مسلم نادعلی‌زاده به تازگی از سوی انتشارات ققنوس منتشر شده است. بحر طویل عامیانه فارسی از گونه‌ها و قالب‌های شعری براساخته

کتاب «بحرطویل عامیانه و بحرطویل سرایان» نوشته حسن ذوالفقاری و مسلم نادعلی‌زاده به تازگی از سوی انتشارات ققنوس منتشر شده است. بحر طویل عامیانه فارسی از گونه‌ها و قالب‌های شعری براساخته

کتاب «بحرطویل عامیانه و بحرطویل سرایان» نوشته حسن ذوالفقاری و مسلم نادعلی‌زاده به تازگی از سوی انتشارات ققنوس منتشر شده است. بحر طویل عامیانه فارسی از گونه‌ها و قالب‌های شعری براساخته

کتاب «بحرطویل عامیانه و بحرطویل سرایان» نوشته حسن ذوالفقاری و مسلم نادعلی‌زاده به تازگی از سوی انتشارات ققنوس منتشر شده است. بحر طویل عامیانه فارسی از گونه‌ها و قالب‌های شعری براساخته

کتاب «بحرطویل عامیانه و بحرطویل سرایان» نوشته حسن ذوالفقاری و مسلم نادعلی‌زاده به تازگی از سوی انتشارات ققنوس منتشر شده است. بحر طویل عامیانه فارسی از گونه‌ها و قالب‌های شعری براساخته

کتاب «بحرطویل عامیانه و بحرطویل سرایان» نوشته حسن ذوالفقاری و مسلم نادعلی‌زاده به تازگی از سوی انتشارات ققنوس منتشر شده است. بحر طویل عامیانه فارسی از گونه‌ها و قالب‌های شعری براساخته

کتاب «بحرطویل عامیانه و بحرطویل سرایان» نوشته حسن ذوالفقاری و مسلم نادعلی‌زاده به تازگی از سوی انتشارات ققنوس منتشر شده است. بحر طویل عامیانه فارسی از گونه‌ها و قالب‌های شعری براساخته

کتاب «بحرطویل عامیانه و بحرطویل سرایان» نوشته حسن ذوالفقاری و مسلم نادعلی‌زاده به تازگی از سوی انتشارات ققنوس منتشر شده است. بحر طویل عامیانه فارسی از گونه‌ها و قالب‌های شعری براساخته

کتاب «بحرطویل عامیانه و بحرطویل سرایان» نوشته حسن ذوالفقاری و مسلم نادعلی‌زاده به تازگی از سوی انتشارات ققنوس منتشر شده است. بحر طویل عامیانه فارسی از گونه‌ها و قالب‌های شعری براساخته

کتاب «بحرطویل عامیانه و بحرطویل سرایان» نوشته حسن ذوالفقاری و مسلم نادعلی‌زاده به تازگی از سوی انتشارات ققنوس منتشر شده است. بحر طویل عامیانه فارسی از گونه‌ها و قالب‌های شعری براساخته

کتاب «بحرطویل عامیانه و بحرطویل سرایان» نوشته حسن ذوالفقاری و مسلم نادعلی‌زاده به تازگی از سوی انتشارات ققنوس منتشر شده است. بحر طویل عامیانه فارسی از گونه‌ها و قالب‌های شعری براساخته

کتاب «بحرطویل عامیانه و بحرطویل سرایان» نوشته حسن ذوالفقاری و مسلم نادعلی‌زاده به تازگی از سوی انتشارات ققنوس منتشر شده است. بحر طویل عامیانه فارسی از گونه‌ها و قالب‌های شعری براساخته

کتاب «بحرطویل عامیانه و بحرطویل سرایان» نوشته حسن ذوالفقاری و مسلم نادعلی‌زاده به تازگی از سوی انتشارات ققنوس منتشر شده است. بحر طویل عامیانه فارسی از گونه‌ها و قالب‌های شعری براساخته

کتاب «بحرطویل عامیانه و بحرطویل سرایان» نوشته حسن ذوالفقاری و مسلم نادعلی‌زاده به تازگی از سوی انتشارات ققنوس منتشر شده است. بحر طویل عامیانه فارسی از گونه‌ها و قالب‌های شعری براساخته

کتاب «بحرطویل عامیانه و بحرطویل سرایان» نوشته حسن ذوالفقاری و مسلم نادعلی‌زاده به تازگی از سوی انتشارات ققنوس منتشر شده است. بحر طویل عامیانه فارسی از گونه‌ها و قالب‌های شعری براساخته

کتاب «بحرطویل عامیانه و بحرطویل سرایان» نوشته حسن ذوالفقاری و مسلم نادعلی‌زاده به تازگی از سوی انتشارات ققنوس منتشر شده است. بحر طویل عامیانه فارسی از گونه‌ها و قالب‌های شعری براساخته

کتاب «بحرطویل عامیانه و بحرطویل سرایان» نوشته حسن ذوالفقاری و مسلم نادعلی‌زاده به تازگی از سوی انتشارات ققنوس منتشر شده است. بحر طویل عامیانه فارسی از گونه‌ها و قالب‌های شعری براساخته

کتاب «بحرطویل عامیانه و بحرطویل سرایان» نوشته حسن ذوالفقاری و مسلم نادعلی‌زاده به تازگی از سوی انتشارات ققنوس منتشر شده است. بحر طویل عامیانه فارسی از گونه‌ها و قالب‌های شعری براساخته

کتاب «بحرطویل عامیانه و بحرطویل سرایان» نوشته حسن ذوالفقاری و مسلم نادعلی‌زاده به تازگی از سوی انتشارات ققنوس منتشر شده است. بحر طویل عامیانه فارسی از گونه‌ها و قالب‌های شعری براساخته

کتاب «بحرطویل عامیانه و بحرطویل سرایان» نوشته حسن ذوالفقاری و مسلم نادعلی‌زاده به تازگی از سوی انتشارات ققنوس منتشر شده است. بحر طویل عامیانه فارسی از گونه‌ها و قالب‌های شعری براساخته

کتاب «بحرطویل عامیانه و بحرطویل سرایان» نوشته حسن ذوالفقاری و مسلم نادعلی‌زاده به تازگی از سوی انتشارات ققنوس منتشر